

před dveřmi Aristotelových a odtíkávali jen platónská vyznání ... bylo vidět, že císařství si dává jen filozofický náter, ale to vše bylo jen maskou a předstíráním, nikoli bádním a zkoumáním pravdy –

– říká Psellos o vládě Řomana III. v první třetině 11. století.

Vždy tu však byli ojedinelí mlomníci knih, kteří studovali v tiché klauzuře svého domova a zdarma z vlastní iniciativy vzdělávali mládež. Jejich představitelům je v 11. století IOANNĚS MAUROPIŤS, který své studijní zájmy šířil popsal ve verších, jimiž se loučí s otcovským domem při jeho prodeji:

Ty, milý dome můj, jenž byls mi pěstounem
i vychovatelem i učitelem mým,
v tobě jsem snášel rád i práci, námaly,
v tobě já často jsem po celé noci bděl,
v tobě já celé dny jsem trávil nad řečmi,
některé psal jsem sám, jiné jsem opravil.
Žáků i mistrů tam jsem rozsuzoval spor
a pro každého měl jsem vhodnou odpověď.
Já zcela pohlcen jsa Písmem, knihami,
jsem nabyl vědění ze svého studia,
je rozdával jsem těm, co po něm toužili,
a mnoho jinochů jsem zdarma vyučil.

Bud proto, dome, zdráv, byls druhým otcem mým
ty, jenžs mne vychoval a vědění mi dal
a kterýs od dětství až po ten dnešní den
mě stále utvářel a dobře pěstoval.
Teď jiné budeš mít, jež budeš vzdělávat,
a jiným místo dáš pro jejich studium,
jestliže budou chtít. Já nemám místo zde.
Nuž tedy sbohem buď, můj koutku důvěrný,
svůj život ve skrytu jsem v tobě trávil rád.

Žáky a členy kroužku Ióanna Mauropoda byli i nejvýznamnější představitelé kultury a vzdělanosti tohoto období IOANNĚS XIPIILINOS (1010–1075) a MICHAĚL PSELLLOS (1018–1078 n. 1096?). Mauropús, Xifilinos Konstantína Monomacha, který podle kronikáře ZÓNARA (konec 11. st.) měl zájem o vědy či spíše o ty, kteří se vědám věnovali a prosluli svou vzdělaností, ačkoli sám se věd dotkl sotva špičkou prstů,

aby obnovil v Konstantinopoli výuku na vyšší úrovni. Zpočátku nebylo jasné, jaký charakter má toto učiliště mít. Psellos v pohřební řeči na Xifilias

(184)

lina vzpomíná, jak se tehdy rozštěpila konstantinopolská „intelektuální elita“ a jak došlo k prudkým sporům doprovázeným i pouličním shukováním o to, zda to má být učiliště právnické, jemuž přáli přátelé Xifilinosovi, nebo učiliště filozofické, jak si to přáli straníci Psellovi. Císař ukončil v r. 1045 spor založením obou „fakult“.

Text novely zákona o založení právnického učiliště koncipoval pro císaře asi sám IóannĚs Mauropús:

Zde (tj. v komplexu budov kláštera a chrámu sv. Jiřího in Manganis) tedy bude, jak bylo řečeno, místo určené zamčeným studijním práv, které jim věnovala naše moc. Tu jsme zřídili i profesorskou katedru a od nyníška se tato posvátná budova bude nazývat právním učilištěm. Profesor bude mít titul „ochránce zákona“ (*nomofylax*), a to nikoli jen tak bezdůvodně, ale proto, že povinností toho, kdo zákonům učí, je i ochrana těchto zákonů. Za prvé totiž pověde své žáky k ochraně a zachovávání vůle zákonů tím, že vše přesně objasní a odevzdá jim právní vědu pokud možno neporušenou. Za druhé bude pečovat o odbornou přípravu literaturu, kterou mu pečlivý knihovník bude podle potřeby vydávat z tavní knihovny k volnému použití, a budou to právě knihy nejvhodnější a nejužitečnější pro výuku práva. Naše zbožná moc i toto vhodně zařídila tak, aby ten, kdo vždy bude císařem do této funkce usazen, měl všechny pomůcky své vědy po ruce a nemusel si je vypůjčovat jinde a nemusel si každý den s obtížemi něco odněkud vyžadovat a shromažďovat, kdyby tyto pomůcky náhodou kvůli chudobě nevláskli.

Ty, kdo se přihlásí ke studiu práva, nebuděs rozlišovat podle majetku, ale podle jejich studijních výsledků a podle toho jim přidělíš místo u své katedry. Přijmeš všechny a budeš jim přednášet, aniž bys od nich přijímal peníze nebo odměnu. Do služeb zákonů postavíš čisté ruce, čistý jazyk i smýšlení, poněvadž ty jako vykladač zákonů především víš, jak přísně posilují zákony ty, kdo své funkce posilují bráním úplaků.

Z novely víme, že profesor práva, *nomofylax*, placený z císařské pokladny, musel opět znát latinu, aby dovedl interpretovat staré římské právnické texty (Byzantinci někdy nazývali právní vědu „italskou vědou“ nebo „italskou moudrostí“), a ukládala se mu nejen výuka, ale v humanistickém duchu i výchova studentů,

poněvadž ten, kdo usiluje o opravdové vzdělání, musí dříve než rozum mít vychovánu i povahu a mravy.

U nomofylaka skládali též jakousi úsmí a písemnou „státní zkoušku způsobilosti“ notáři a právní zástupci.

Prvním nomofylakem byl IóannĚs Xifilinos, jenž se zajímal i o studium filozofie, zvláště o Aristotela, a který svému příteli Psellovi vyty-

(185)